

ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

І. Вступ. В економічній літературі формується дещо однобічний погляд на проблему активізації інвестиційної діяльності в Україні, цей погляд зорієнтований на пріоритет зовнішнього фінансування та інвестування економіки. Теоретичні основи проблеми розглядаються в роботах: Єгорова І. "Иностранные инвестиции в экономику Украины: тенденции и ожидания" та Полякової Ю. "Внутрішньорегіональні особливості прямого інвестування в Україну". Приблизно 90% усіх публікацій про інвестиційну діяльність присвячено проблемам залучення іноземних інвестицій в Україну, і дуже мало уваги приділяється питанням активізації внутрішнього інвестування. Яке ж місце відводиться іноземним інвестиціям та яку роль вони відіграють або можуть відіграти в економіці нашої країни?

На масштабне залучення іноземного капіталу, особливо у формі прямих інвестицій, покладаються надії щодо структурної перебудови та економічного зростання нашої країни. Наприклад, часто зустрічаються висловлювання: "... в умовах кризи іноземний капітал може на певний час стати практично єдиним фактором стабілізації та подальшого пожвавлення економіки без руйнівних соціально-політичних наслідків" або: "... економічна стабілізація стає неможливою без масштабного залучення іноземного капіталу у формі кредитів та прямих інвестицій ". Але чи виправдані такі думки? [2, 18].

Відомо, що на ринках капіталу попит значно перевищує пропозицію, тому поява України на світовому ринку

інвестицій одразу ж примушує її вести жорстку конкурентну боротьбу із розвиненими державами, країнами, що розвиваються, та країнами з перехідною економікою. Доводиться визнати, що вона є слабким конкурентом.

Одним із можливих способів покращення сприйняття нашої країни є посилення конкурентоспроможності України та відповідно підвищення її кредитно-інвестиційних рейтингів. Адже кредитний рейтинг суверенних емітентів є не лише показником ризиковості боргових зобов'язань, які ними емітуються, а й критерієм інвестиційної привабливості та платоспроможності країни. Платоспроможність держави та її кредитний рейтинг є певними індикаторами довіри кредиторів до держави, визначаючи рівень суверенного ризику.

Україна переживає досить серйозний спад, має несприятливий інвестиційний клімат. Загальна проблема неплатежів, примітивний фондовий ринок не викликають довіри до України. І хоча намітилися певні кроки до економічної стабілізації, основні перешкоди для залучення іноземного капіталу залишаються. Отже, розраховувати найближчим часом на надходження масштабних інвестицій з-за кордону не доводиться.

II. Постановка завдання. Завданням цієї статті є визначення факторів, що сприяють покращенню інвестиційного клімату; дослідження взаємозв'язку між економічним зростанням країни та темпами надходження прямих іноземних інвестицій; аналіз розподілу іноземних

інвестицій на регіональному і місцевому рівнях.

III. Результати. Світовий досвід свідчить, що іноземні інвестиції найактивніше надходять не туди, де бракує капіталу і де їх бажають використати як інструмент економічних реформ, а туди, де інтенсивно здійснюються капіталовкладення, забезпечуючи динамічне зростання економіки. Так, сучасні інвестиційні потоки здебільшого концентруються у промислово розвинених країнах. У 1998 р. світові прямі іноземні інвестиції (ПІІ) становили 349 млрд. дол., з них 84% (295 млрд. дол.) спрямовувалися до країн із сталою економікою і тільки 3,4% (12 млрд. дол.) - у східноєвропейські країни з перехідною економікою. Причому 70% загального обсягу іноземних інвестицій до Східної Європи зосереджені у трьох країнах: Угорщині, Польщі та Чехії. На перше січня 1999 р. вони залучили відповідно 15,12 та 7,5 млрд. дол. Аналіз ситуації свідчить, що надходження інвестицій у ці країни є наслідком поліпшення соціально-економічної ситуації [6].

Крім того, існує чіткий взаємозв'язок між економічним зростанням країни та темпами надходження прямих іноземних інвестицій. Наприклад, збільшення ВВП країн, що розвиваються, у середньому на 1% зумовлює збільшення потоків ПІІ на 10 млрд. дол. Таким чином, не слід розраховувати на суттєвий приплив іноземних інвестицій в умовах кризових явищ в економіці.

Залучення іноземних інвестицій в Україну незначне за обсягом. За розрахунками Мінекономіки, для структурної перебудови економіки Україні потрібно 40-50 млрд. дол. Приріст ПІІ в Україну в січні-червні 2004

р. склав 573,7 млн. дол. (8,5% на початок року). Загальний обсяг ПІІ в економіку України за станом на 1 липня досяг 7324,8 млн. дол. Інвестиції надійшли зі 117 країн світу і найбільші обсяги внесені нерезидентами із: США - 1085,9 млн. дол. (14,8% загального обсягу); Кіпру - 1077 млн. дол. (14,7%); Англії - 741,3 млн. дол. (10,1%). Майже половина обсягів іноземних інвестицій спрямована на підприємства промисловості - 3573,8 млн. дол. Інвестиційно привабливими в Україні залишаються підприємства з видами економічної діяльності, що окупаються швидко, такі як оптова торгівля і посередництво в торгівлі - 1076,9 млн. дол. (14,7%), харчова промисловість і переробка сільськогосподарської продукції - 1049,8 млн. дол. (14,3% загального обсягу інвестицій) [7].

Частка щорічно залучених іноземних коштів в інвестиційному портфелі України коливається в межах 4%, тоді як у Казахстані - близько третини, Естонії - понад 90%.

У розрахунку на одного жителя іноземного капіталу прийшло в Україну лише 117 дол. США, в Угорщині, Чехії, Естонії - понад 2 тис. дол.

Металургія, машинобудування, хімічна і нафтохімічна промисловість, аграрний сектор, які дають близько 80% українського експорту, мають усього 20% іноземних інвестицій.

Причина всіх цих негараздів загальна: відсутня цілеспрямована інвестиційна політика з відповідними пріоритетами. Немає і відповідальних за її проведення. А ті, що є, - свою роботу явно не виконують.

Серйозні прорахунки у формуванні інвестиційного клімату допущено на регіональному та місцевому рівнях. Маємо неприйнятну ситуацію, коли розподіл іноземних інвестицій далеко не

відповідає потенціалу і потребам регіонів [5].

Понад 65% іноземного капіталу зосереджено у 9 містах України, в яких проживає не більше як 20% населення. Тим часом у 10 областях, в яких проживає третина населення, залучено менш як 7% інвестицій. У Черкаській області їх обсяг скорочується вже четвертий рік. Причина - у багатьох регіонах не працюють з інвесторами.

Торік у 15% міст обсяг іноземних інвестицій навіть скоротився. Серед них - Черкаси, Полтава, Суми, Чернівці, Кривий Ріг, Івано-Франківськ. Навряд чи знизилася їхня інвестиційна привабливість. Причини, очевидно, слід шукати в організації роботи з інвесторами.

Ще складніша ситуація із залученням іноземних інвестицій у сільській місцевості. У сільських районах залучено лише 15% іноземного капіталу. У половині районів їх зовсім немає, а ще у третині вони мізерні - по 5 дол. США на жителя. Водночас тут проживає третина населення країни. Найбільше таких районів у Миколаївській, Чернігівській, Кіровоградській, Харківській та Хмельницькій областях.

IV. Висновки. Отже, на сьогодні іноземні інвестиції суттєво не впливають на стан національної економіки України і не можуть бути використані як економічний важіль для виходу з кризи та економічного зростання. Світовий досвід переконує: зовнішні інвестиції формують лише незначну частину сукупних капітальних вкладень у національну економіку. Вони діють лише після активізації національного капіталу, виконуючи допоміжну роль акселератора внутрішніх перетворень.

Чим обертається відсутність внутрішніх джерел інвестування? Прочитуємо думки двох різних авторів із

цього приводу: "В умовах браку власних коштів залучення іноземних інвестицій у розбудову національної економіки набуває пріоритетного значення"; "За відсутності належних вітчизняних джерел фінансування інвестицій суттєво зростає роль іноземних інвестицій".

Але українська держава не настільки збідніла, щоб не мати необхідних

власних нагромаджень для здійснення першочергових проєктів. Справа не в браку власних коштів, а в ефективності механізму їх залучення до інвестиційного процесу. Це доводить факт щорічного вивозу капіталу з України за кордон у сумі приблизно 3-5 млрд. дол. Тому найактуальнішим завданням для України сьогодні є припинення відпливу національного капіталу за межі країни і створення сприятливих умов для функціонування інвестиційних ресурсів у вітчизняній економіці.

Мобілізація внутрішніх фінансових джерел повинна стати пріоритетною в економічній політиці держави. Залучаючи іноземний капітал, не слід допускати дискримінації відносно національних інвесторів, як це практикувалося в Україні до 1996 р., коли іноземні інвестори користувалися пільговим режимом оподаткування. Такі поступки практично не впливають на інвестиційну активність іноземного капіталу, призводять до значних зловживань із боку національних підприємців.

До переваг іноземних інвестицій належить сприяння впровадженню передової техніки та технології, підвищенню кваліфікації національних трудових ресурсів, структурній перебудові економіки, розвитку процесу приватизації тощо.

Україна прагне через ПІІ мати доступ до сучасних технологій, проте

західні фірми намагаються реалізувати насамперед технології, що перебувають на спадній фазі свого виробничого циклу і вже неприбуткові на світовому ринку. Зрозуміло, що для західних держав вигідніше, щоб Україна мала низький технологічний рівень виробництва, аби не втратити її як сировинну базу та не позбутися ринкового простору, на якому продукція цих країн поки що поза конкуренцією.

Незважаючи на визначення Україною низки пріоритетних для іноземного інвестування галузей економіки, іноземців у нас цікавлять насамперед сировина, метал, прокат, вугілля, кокс, продукти хімічної промисловості, невикористані відходи та вторинні ресурси. Тому сподівання на структурну перебудову економіки України за допомогою іноземного капіталу теж не виправдані.

Таким чином, використання іноземного капіталу - неоднозначний за своїми наслідками процес для країни-реципієнта. Водночас інвестиції приносять більше користі, аніж шкоди. Тому іноземний капітал залучати необхідно, особливо у формі прямих інвестицій, не забуваючи, що він виконує і завжди виконуватиме лише допоміжну функцію.

Література

1. Марченко С. Міжнародна кредитно-рейтингова оцінка інвестиційної привабливості України // Банківська справа. - 2004. - №1. - С. 48-57.
2. Пересада А.А. Інвестиційний процес в Україні. - К., 1998. - С. 16-27.
3. Полякова Ю.В. Внутрішньо-регіональні особливості прямого інвестування в Україну // Регіональна економіка. - 2001. - № 1.
4. Резнікова Н. Рух фінансових потоків і загрози валютних криз в Україні. - 2004. - <http://www.business.if.ua> (бізнес-портал Івано-Франківщини).
5. Официальное Интернет-представительство Президента Украины - Выступление Президента Украины Леонида Кучмы на совещании по вопросам улучшения инвестиционного климата от 06.06.2003. - <http://www.president.gov.ua>
6. Официальный сайт ПриватБанка – Обзор событий на фондовых рынках Украины, России и США от 06.09.2004.- <http://www.privatbank.com.ua>
7. Офіційний сайт Державного комітету статистики України - Прямі іноземні інвестиції в Україну. - <http://www.ukrstat.gov.ua>